Førsteblad

1

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 39

Tilleggsspørsmålnr.

Emne: Høgtidsmat og familief.

Oppskr. av: Og. Sommundal

(adresse): Vossli, Vestnes ? I. Hemne

Fylke: Sør-Trøndelag

Herad: Vinje

Bygdelag: Hemne

Gard: Vosslia

G.nr.

Br.nr. 2

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

A Fødselen.

1 Ja

2 Kom enkeltvis. Kunde og kom eit par i følgje

3 De tur eg var sjeldan.

4 Helst frå fort som raad.

5 Bere ein gong.

6 I Hemne var de rømmegraut for dem som ha kjøyr. Ellest kunde folk gjev ei kak eit par brød ei spann suckersup ein fersk fiskrett, ferskt kjøtt eller anna. Kunde og gje eit kle=plagg, eit stykkje tøj eller og pengar. Maa gjer merksam paa att dette er om skikken i Hemna for ein 50 aar attende og mer.

7 Var aldri hauut nokkona kom mer hell ein gong.

8 Var de nere veg, kunde ei korg gjer seg - helst ei av desse rosmoala brunnego korgerne. Skulde ein kjøre, laut de vera ein laup eller ei nest=bom (kunde store laupar som vart bruka til nistekopp paa lengre turar.) Romgrauten skulde aaset ti store fat eller kommua av kruo-graut kommne. Tarin med lokk var best om

8261

1.

ein ha det. Süp aa ainna slik mat, vart
baare gram i spann. Men eg har sett gamle
ütskorne dalla av bjørk med lokk, som folk
kalla graut-dall. Har ailder sett dem i bruk.
Men dem har sikkert vorre bruker aat senga-
maten og — langt attende.
9 Ja namne barnseng graut aa senga-
mat har vorre bruka om ein annan.
10 Ha kjerringa poa garda leveleg for falle
kunde ho send dotra, tenestejenta eller ei
husmannskjerring. Men helst bürde ho goa sjøl.
11 Vanleg var det ikkje at mann var med.
Men höre dem kjör laut hann noak blé med.
12 Ja mat skulde dem ha gjerne middags-
mat. Maatte helst tilfords eit par gong.
Forsjel poa gut eller jente i dette, har
eg ailder hørt. Moa ellest gjær merksam
poa, at i Vemma var alle slike skjikka
mer enkle og nøktern hell andre bygde
for eks. Ølkedal der slike ting arta seg
til stor overdaadigheit.
13 Nei eg hus slett ikkje det var nokka
serskilt namn. Vart sjeldan mange
i send
14 Leikt har eg ailder hørt om.
15 Nei. De har vorre ein vanleg god skjikk
at ein skulde sjoa om aille i slike höve.
16 Skjikken eg nemner har nokk skjifta
litegran. Før steikte ein litegran vaffelkak
og tok med i grautkorga. Soa vart det mer og
mer brukeleg aa kjøpe kringler, kaoring og
„Jødekak" aa legg i grautkorga. Men dei
siste 20 oar lyt de vera ei eller fleire
fine heimbaka kakor, enda om ein har
graut, süp eller ainnan god mat attaat.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
8261

Men blomster er slett ikkje vanleg paa lande.
17 De har ikkje vore vanleg, naar ein ha
sengamat. Kunde einast varra, at naar
mann var med, gav hann kansje saa hann
„bdatt huvo si." Men de maatte helst
vera pengar. Ein krone eller to. No er
det nok større summar de spørst om.
18 Eg trur ikkje grauten er heilt bort -
komen. Hann er nok det beste idag som
før. Meieridrifta har snart sett ein ny
stempel paa bygda. Men det gaar da an
for kvar som helst aa tak med ainna
mat hill graut no. Aa penga istaden for
aill slags mat er og ufruli vanleg.
19 Ja naar barne vart døpt maatte ein
haill „Barsøl" for fadra og andre ein
vilde ha med. Men aa be altfor mange
til eit „barsøl" var liksom ikkje halde
for pent. For den dagen skulde aille
som var med gjev ein daapskilling.
20 Ja de vart og er ennaa kalla barsøl"
21 Nei dem som alt ha vore med med
barnsengmat, trong ikkje ha med nokko
den dagen. Heller ikkje andre.
22 Nei ingen sending da. Men no som
barn barne laut helst je meir i penga
hill andre
23 Trur det er paalag likeins. Aill bevert-
ning lyt dem som eig barne spandere.
Helst baade middag og eftermat. Aa aille
som e med gav pengar. No er de og
gaver av aille slag, fraa klæ til sølv-
ty.
B. 24 Trur sikkert at slike dagar var lite
nemnt i min barndom. Var vel helst

826

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

hos Rondisjonerte folk.
25 Paa landsbygda hell vi bare di runde
tal – Knapt nok det for di fleste. Mange
hill slikt for ein ny utskjikk.
26 Nei aa be samen folk til slikt har vore
lite bruka før. Var liksom aa utfordre
folk til aa jeva penger eller varor.
No kjem og folk helst ubedne, soa ein
lyt vera budd poa gjeste i slike høve.
Men de er apsolutt berre runde tal.
26 Ja gjev ein først ti ut slikt lag, lyt
ein ha enten pengar hell varor, enten ein
er baden eller er.
27 Spessiel rett til fødselsdagen har eg
alder høurt om. Men rømgrauten har nok
spella ei stor rolle baade i sorg og gle.
28 Nei har alder høurt om det.
29 Ja sjokkolade kaffe kringer og soa
di evindelige blautkakor. Kansje og
lyt.

Konfirmation.

30 Ja hos velstilla folk, vart det nok
koka ein bra midag – enten kjøtt eller
rømgraut. Men ellest kurs eg ikkje vanlig
smaafolk fekk roa til aa legg soa stort brett
poa den dagen heller. Kan ikkje minnast
nokko slikt. Kansje ein eller ainnan
gamel besfar kunde jev ein dalla eller
to i de høve og. Men eg er ikkje sikker.
31 Ja no hell alle ein liten fest etter som
ein har roa – Kansje litegran mer mang-
ein gong. Presten og leraren kan vel ein
og ainnan be. Ellest er de vanleg aa
be fadrane om dem er i live. Ak sorken
og foreldre

8261
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

32 Ja som sakt – somme bed presten og leraren.
33 Nei sendingar i det höve hus og ikkje har vorre vanleg, verken för hell no.
34 Ja gaavar til Konfirmanten er no vanleg poa landsbjygda, enten ein er med i festen eller ikkje. Ja det vill no sei til grannar og skjyldfolk.
35 Trur nok heim laka Kakor er brüka enno poa bjygda.
D.

Bryllup.

36 I Vemma var de i gamle dagar nokkå dem Kailla for heimKomöll. De var noar brura flötta heim aat brurgomen fer gott. Moa vel heilst bli de sommo som er nemt i sp. 36.
37 Ja det var i eldre tider desse heim-Komöl.
38 I eit bröllop var det samlengskvöll noar grannarne bar övenegen tilgards og langveges jestar Kom.!
Oa. Samlengskvöldn förd öll og ein dram. Soa Kaffe, ölost mjölk og annan drik til smör öst Kak lems og vaffelkak. Eit par timar eller lenger, var det risengrjyns mjölksup aa soa smör og fersk fisk og flatbröd. Aa soa öll öll ein orka. Ve: Tålsle bröllopsdagen öll og dram etter Koart ein Kom tilgards. Jester som hadde vorre der om natta fik Kaffe og bröd poa senga, forutan ölle og drammen noar dem Kom öpp. Soa laut ålle til bords. Smör öst lefse Kringler og aillslags bröd, baade

heimbaka og kjöpt. Aa soa ei uendeleg
mengd vaffelkak. Saa skulde aille ha
eit darabelt moal middagsmal, med öll
og kaffe eller. Skulde helst vera fersk
fisk i ein eller annan form. Kvite
brollöpskvite vinko var aa fora.
Soa kjöeketuren. Aa var det lang veg
laut de ble med niste: Öll Kaffe som
ein laut koke hos dem som da helt hus
aa soa aillestags vanlege brödvaror smör
ost og lems kringlor kveitbröd og mangt
anna. Noar ein soa kom heim, sto saadde
poa borde: Fersk kjött og flesk med perra
auka lök og grönsaker. Aa soa öll borde
reint fleire gong. Fint tient flatbröd haut
og til. Ikkje alle kunde baka det godt
nok. Etterpoa kaffe lems kringle og
vaffelkak, ei og anna rosinkaka.
Seinare poa kvelden vart de eit liknande
moal. Aa da hende det at spikke-
kjötte og fleske laut fram. Kunde bli opp-
ete stode skjenkor, enda det lei til morgon
alt etter som de var mange drammar.
Maten skulde helst stoa poa borde heile
natta. Aa madmora og kokken fik
lite kvile som oftast.

C. Andagen somme slags frukost. Soa
oppatnija saadde eller koka nytt. Kaffe
eller, lems og vaffelkak og aill slags
brövaror. Sjokkolade til nons. Kaffe
for dem som vilde. Saa römgrauten til
kvelds, brurgrauten. Aa ska ein snak
om ein rett som laut vårra i eit bröllöp
soa e det saadde og römgrauten, aindags
grauten.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

8261

a. Ja grauten skudde vera ein = dan.
Men det kunde varra fattigfolk som ha bere ein dags bröllop. Da laut grauten bli om kvelden, denne eine dagen.
Tredie dagen kunde de bli mange langfarande jester og kjende. Da skulde dem som ikkje kunde kom for, bli bedne serskjelt til aa kom. Aa da var de og koka soadd. Aa römgrauten vart ogjaal koka soa hain var like god. Aa öll og drams sjölsagt om ein fek det til aa noa soa langt. Men nokko serskjilt lag for hjelpesmennene den dagen har eg aldri haurt i Vemma. I Sokdale er det vist skikken dagen idag.
Moa vet nemnnoat at for over hundrede aar varde og rakk eit bröllop over 4–5 dagar. Da laut det nok varra soadd og graut fleire gonge. Aa soa veit eg at dem koka Draole istaden for suppe. Draole av kysela kumjölk koka til hain bli gul og söt, er riktig festmat. Aa soa har eg haurt fortalt at dem laga blo, pöls aa alt slakk og lett de blö eit moal ein av dagarde. Aa soa ei mengd me spikkjemat og flatbröd.

39 Smörformer paa storleik etter sjelfskapen 10–12 ja heill opp til 16 mark for foreldra og söskjen paa baae siör. Ost likeins etter sjelfskap og vyrdnad. Gomme som fraa uminnelege tider har vorre bönderne nasjonale ost. Saa sönmost som er kvit og laga av storparten ferskt kumjölk og sjö (sunnjölk)

8261

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Aa soa ei mengd med heimbaka bröd
Ja det var for 70-80 aar sia. No bli
storparten slike bröd kjöpt. Aa soa
vaffelkak i kvar sin breining. Lemsa
laut brurfolkje sjöl sörg for. Folk som
var mindre skyjld, hadde mindre med
smör og ost. Men vaffelkak og storbröd
det laut alle ha. Etter som skikken kan
variere froa grenn til grenn. Aa soa
moatte vernmora og andre nerskyjlde
harme ei fleskesjink i gamle dagar.
Men de minnest ikkje eg.
40 Nei smöre vart pynta i forma som
er ellgammel skikk.
41 Det ha eg alder hört. Moatte i til-
felle ligg langst attende.
42 Breining. Har aldri hört denna
namn i Jlemna.
43 Helst tjenestejenta eller ei vaksa
dotter.
44 Det kallast Samlingskvell eller
breiningskvell som eg alt har nemt
og der de vanka öll dram og god mat.
45 Ja da laut matmora legg ni kop-
pan." Ho sende med eit stk. gomme
ei heil kak, eit halvt bröd, husbald-
ningsbröd og ei mindre suppkak
„tvöleskako." Aa soa vaffelkak lems
og kringle.
46 Slike kalla vi matmora. Ellest
kunde husmora og vera me soa aa
„legg ni koppan". Men ti eit storbrudlop
laut det nok varra mange som hjelpe
til. Skulde helst varra gifte koner. Folk
kvar grenn ha likson sine faste slike.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

47 To dagars bröllop er vanleg poa gardan enno. Men folk som av ein eller annan grunn lyt liig seg inn poa eit hotell, eller hos andre, hell bere eit dags bröllop.

48 Ja i nödstilfelle.

49 Ja de er de mange som gjer idag. Fordi de er soa myktji bryderi med eit storbröllop.

50 Jau folk kjem med gaver likvel etter skyldskap og grennesskap.

51 Men da bli brurfolkje nödd lit aa halde eit etterlag. Be heim aille dem som har geve gaver og gjer de soa festleg som mulleg. Men de bli no bere ein kvell eller ettermidag. Soa de er adskjilleg lettere eihn eit storbröllop.

57 Aa nei festarne kvart aar, verkar mest latterleg for os lansens folk. Folkje poa garan har det altfor travelt lit det. Ein og annan kanskje tek seg fri tit det, ved kunde tal. Stor par bli ikkje. Slik har de vorre soa langt attende eg minnest. Aa er de enno her.

Sporvål. E.

52 Nere slektningar, kjenningar og ellers Baus=lagje. De er den grenda ein hörer lit. Der er de fra gamelt visse grenser, som ein absolut lyt respektere. Ber ein borti eit anna Baudslag, bli dem som ingenting har med aa koma — aa bein helst fornärma.

53 Ein dag. Unntak for grenne som ligg

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING 8261

Son langt fraa kjerkja at heile dagen
gaar med til ferda. Da lagge ein de helst
slik at graaferda er ein laurdag. Saa har
ein sundagen til aa kvile seg bremen.
Men slikt kjem mer og mer bort, Mest koarts
bilar og mottorbaatar gjer kjerkje turen
lettare.
54 Samlingskall med kaffe smör ost og
aillslags bröbvarar. Saa eit koka matmaal
til kvelds. Risengrynsgraut med kjöttkak
har kansje mer avlöyst mjölksup og fisk.
Tomtensöll heill no paa aa avlöyse det
gameldags mallölg eller sirupsöll.
baade i gravöll og bölloz.
55 Kain ikkje komla paa det. Kunde einast
vera sill kansje, enda eg veit om at
fattige heimar laut bruk det og om
silla var ferok. Men det er over hundra
aar sia
56 Ja i gamle dagar sa dem „Kokamat"
57 Gravölle bli helst halde heime, om det
kan varra nokoaa trongt. De vil sei om
falk har hus sjöl
58 Raüslaga sende dem kvelden för.
Langfarande fester tok de med hoar
dem kom paa gravölsdagen.
59 Ja ein skulde pakk smör og ost i paper
og brödvaror lakt pent ikring. Soder
ddo gamel skjikk, at kvar husmor ha
korgeplagg, beinimsplagg til aa legg
over korga eller laupen. Heimvovne
linkle, paa skap som ein liten fir-

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
8261

Kanla tuk. Men drivande kvitt. Den
skjikken hell og poa aa kjöms bort no.
Men det har vore rekna for vanleg husmor
som ikkje tok vare poa korgplagge sit.
60 Ja samlingskvelden var i gravöl som
i bröllop. Bere drammen var ikkje med.
I baag höge stod husmora eller og matmora
poa bustroppen og tok imot kvar beining
og takka alle opp i kanda. All gjekk for
seg eller gamle reglar og poa ein høvisk
moate. Om ein ikkje ha stabbur var det ein
romsleg kellar eller eit loft.
61 Har aldri haurt om det.
62 Ja overgangen har kome ukvile fort her i Hemna.
Kyrkjebröra, sentrum i bygden har dei sidste 30
40 aar sloffa beining. Einoff ei kak fraa bakarn
eller heimbaka, baade i bröllope og i gravöl.
Aa krans poa kjista. Middag er de aldri i gravöl.
Bere kaffe sjokolade og kaker. Somme tider
oppsmurt bröd, kanskje kilegras fiskpudding
allvat. I bröllop er det nok middag med öl
kanskje somme gonger dram. Ikkje bli de
lekt ni koppan da. Mange leiger eit lokale eller
hottel. Men soa snart ein kjöm oppover bygda
om bare ein fjordengs veg, held dei gamle skjikkar
seg ukule enno.
63 Alkohol i begravelse har eg aldri sett.
Men for 90-100 aar sia var det nok fast skjikk.
Eldgamle folk fortele om reine orgier i gravöl. — Line Tanvik 92 aar fortele om det
64 Nei, heller tvert imot.
65 Bevartninga har skjifta sterkt poa 60-70 aar.
Bröde bli no skoare i skjiver. Likeins osten. Sup
og graut serveres i tallerkenar. Ölbollen er bort-
kome. Glass og muggo er vanleg. Men smörforma
stoar enno heil poa borde

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
8261

Førsteblad

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr.	Fylke:
Tilleggsspørsmålnr.	Herad:
Emne:	Bygdelag:
Oppskr. av:	Gard:
(adresse):	G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

66 Nei aldri i grava.

SVAR

67 Ja kring Kyrkjeselsöra. Elles ikkje.
68 Har folk lang veg og ikkje tellefon blir det nok skriva brev. Men enno idag er de vanleg utover bygda aa sende ivel ein vaksen mann til aa goa froa hus til hus og be folk. Om ikkje akkurat i höglidelege former soa likevel stilt og sömeleg, slik det höver i begravelse.
69 Er ikkje soa godt aa tidfeste. Kansje det har vorre bruka 15-20 aar. Men enno er nok ikkje alle dödsfall lekke inn i avisa.
70 Nei. 17 mai har berre kort tradision enno. Förste gong eg soag eit lite barnetog med flag 17de mai var i 1890. Men enda jekk det fleire aar för dagen vart det den burde bli.
71 Kansje 10-15 aar. Men almindeleg er det nok ikkje enno heller.
72 Trur det knapt finns.
73. Ja poa morsdagen er det vanleg med ei Kak og anna godt.
74 Ja Om ein ikkje syr seg sjöl med det sjöl er det vel vanleg aa goa ... bak arm poa öra.
75 Gjennom religiöse blad og smoaskrifter.

8261

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Tillegg:

Noar eg les gjönnom de eg har skriva om „bruning"
sjer eg at eg har gloimt aa nemn ein viktig be-
standdel i brenningen: Mjölk, flöyte og römme.
Dette har fraa eldgamle tider vore skjikken at
de havde med, baade i bröllop og gravöl.
„Heile baunslagje" skulde sende mjölk til gjeste-
bode." Nysila mjölk i 3–4 kann=spann. De vil
sei 6–8 liters spann som laut finnast paa kvar
gard. Ja slik er de enno forresten. Gamalt att-
ende var de nok „dalla" kantje og kaggar, som ein
hende fraktla paa hestryggen. Men de minnest ikkje
eg. Forutan nysilaamjölka ska de vera ei kannspann
(2 l.) med römme. Mindre lejt og vanna bra. Men de
er etter som ein har det, eller sjöl har leke imot
av vedkomande. Slikt lejt ein huge paa.
Aa saa flöyte – eia flask eller to. I seinar tid er
de og vorte skjikk aa kjöpe baade mjölk og römme
om det legnar til aa bli lite av det.
Meieridrifta tek sikkert knekken paa desse eldgam-
le skjikkar:

Mjölk og römme skulde sendast aat bröllopps
andre bröllopsdagen. For elles vart det for seint
Da skulde lausa gaa med det. Eller dotra paa
garda om no ikkje alt var i lage för. Aa da
skulde ho ha fri den dagen og natta med.
Slike „mjölklause" skulde sitast til bords som alle
di andre. Aa var de dans og leven, var dem med

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

heile natta om dem vilde. Eg minnest at ei av lausinn kennamor, ho Ida Nilsdatter Vassli, sleit sôlen ùnna eit par nije sko pôa ein slik ùer lit bröllops pôa Sinnes i 1884.
Sa skulle de ausast röingraut li röin-spanna noar ho vart senda heim ijen. Röingraut med rìgeleg feit og sukker pôa. Aa jau de laut kokast store grautgrijtor!

Ein skjikk som har halde seg fra pôa gamel tid og enno er i bruk er dette, at ein ska huge pôa sjuke, gamle og fattige, noar ein hell gjestbod eller bröllopp. Ein ska da lett dem smaka litegrann av kvart slag. Saadd, röingraut, ymse bödvaror og smör og sl.
Ein lijt oftô gôa utenom bauslagje da. Sjölvsakt finns de mang ein, pin=kvis" som ikkje gjer det. Men de er kalde" for ei skam. Dessutan var de ei gamel tru, at de var uheldigt for brufolkje om ein spara pôa mat og drikk i bröllopps. Eit svolle bröllopp bli eit svolle levnet: er eit gammelt ordlak. Eg minnest og at fattigfolk mötte opp noar eit lag var ùnnagjort og bad om mat. Aa det var stor skamm aa nekte det.
Saa nödig er ikkje folk no. Men enno finds de mange som er glad for ein bit.

Vossi 8-11 53 Guri Sommundal

8261
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING